

VẬN DỤNG QUAN ĐIỂM TIẾP CẬN GIÁ TRỊ TRONG VIỆC GIÁO DỤC TRUYỀN THỐNG NHÂN NGHĨA CHO HỌC SINH

• ThS. NGUYỄN XUÂN THANH

Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

1. Đặt vấn đề

Trước yêu cầu của công cuộc đổi mới đất nước ta hiện nay và trong xu thế hội nhập toàn cầu của nhân loại, việc giáo dục nhằm gìn giữ và phát huy các giá trị truyền thống của dân tộc có một vai trò đặc biệt quan trọng. Những giá trị đạo đức truyền thống (ĐĐTT) là sự kết tinh từ tinh hoa nhiều đời và được hợp thành nguồn nội lực tiềm tàng của dân tộc. Nếu được gìn giữ và phát huy, những giá trị ĐĐTT có thể tạo nên một sức mạnh tổng hợp to lớn và là nguồn động lực cho sự phát triển. Đồng thời nó là một nhân tố cơ bản giúp cho dân tộc ta hội nhập, mở rộng giao lưu với các nền văn hoá khác của nhân loại, bên cạnh việc tiếp thu những giá trị văn minh, hiện đại vẫn giữ được bản sắc văn hoá riêng của dân tộc mình. Bởi vậy, Đảng ta đã khẳng định trong nghị quyết của Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ VIII: “Trong điều kiện nền kinh tế thị trường và mở rộng giao lưu quốc tế, phải đặc biệt quan tâm giữ gìn và nâng cao bản sắc dân tộc, kế thừa và phát huy truyền thống đạo đức, tập quán tốt đẹp và lòng tự hào dân tộc”. Nghị quyết Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ VIII của Đảng cũng tiếp tục khẳng định “Bảo tồn và phát huy các di sản văn hoá dân tộc”.

Dân tộc ta có nhiều giá trị truyền thống được hình thành trong quá trình phát triển lâu dài của lịch sử dân tộc và có quan hệ chặt chẽ đến tất cả các mặt của đời sống xã hội. Trong những giá trị truyền thống tốt đẹp đó nhân nghĩa là một giá trị truyền thống tiêu biểu của dân tộc. Được bảo tồn, gìn giữ và khơi dậy, truyền thống nhân nghĩa (TTNN) sẽ góp phần quan trọng tạo ra động lực cho hoạt động của các phong trào tương thân tương ái, “Uống nước nhớ nguồn”, “Đền ơn đáp nghĩa”, “Lá lành đùm lá rách”,... đó là một trong những chủ trương lớn mà Đảng và Nhà nước ta đang phát động.

Giáo dục các giá trị truyền thống nói chung và đặc biệt là giáo dục TTNN, sẽ góp phần quan trọng vào sự phát triển nhân cách con người, thiết

lập các quan hệ tốt đẹp trong một cộng đồng, điều chỉnh hành vi, lối sống của cộng đồng để hướng tới sự phát triển bền vững, hướng tới tương lai không phải bằng luật pháp mà bằng sức mạnh bên trong được kết tinh từ tinh hoa của nhiều thế hệ. Giá trị truyền thống là nội lực, là điểm tựa của sự phát triển bền vững của cá nhân và xã hội. Việc giáo dục những giá trị ĐĐTT giúp cho thế hệ trẻ có được lòng tự hào dân tộc, niềm tin và sức mạnh để vượt qua khó khăn, đáp ứng nhu cầu, đòi hỏi mà thực tiễn khách quan đặt ra. Sẽ không thể có con người Việt Nam hiện đại, nếu thế hệ trẻ không hiểu biết và thấm nhuần lịch sử hào hùng của dân tộc cùng với những truyền thống tốt đẹp của ông cha ta truyền lại. Kế thừa và phát huy các giá trị ĐĐTT trong việc xây dựng đạo đức mới cho thế hệ trẻ sẽ tạo ra khả năng to lớn cho sự hoàn thiện nhân cách con người, từ đó sẽ nung nấu trong lòng họ những hoài bão, ước mơ và khát vọng trong việc đấu tranh và xây dựng một nước Việt Nam giàu mạnh.

Vi vậy, giáo dục TTNN là một yếu tố có vai trò quan trọng nhằm giúp cho các thành viên của cộng đồng dân tộc và nhất là thế hệ trẻ có nhận thức, thái độ, hành vi đúng đắn. Việc giáo dục các giá trị ĐĐTT nói chung và TTNN nói riêng cho học sinh trung học phổ thông (HS THPT) là rất quan trọng và rất cần thiết. Hơn bao giờ hết, trong giai đoạn hiện nay việc giáo dục TTNN cho học sinh THPT cần phải được đặc biệt coi trọng. Cần phải giáo dục cho họ nhận thức được rằng, TTNN là một giá trị đạo đức, một nét đẹp văn hoá một truyền thống lâu đời của dân tộc. Đồng thời, cũng là để tuyên truyền, giáo dục mọi người cùng tham gia khơi dậy, gìn giữ và phát huy TTNN, từ đó góp phần làm phong phú thêm các giá trị bản sắc văn hoá dân tộc.

2. Vận dụng quan điểm tiếp cận giá trị trong việc giáo dục TTNN cho HS

Giáo dục các giá trị đạo đức trước đây thường thiên về giải thích cho HS hiểu khái niệm, các giá trị, các chuẩn mực và sau đó buộc các

em phải chấp nhận. Cách làm đó dẫn đến hiệu quả rất hạn chế. Thông thường các em biết các giá trị nhưng lại không hành động theo giá trị, vì những hiểu biết chưa thể chuyển thành niềm tin hay giá trị của chính các em để có thể là kim chỉ nam hướng dẫn hành động. Điều đó dẫn tới sự không thống nhất giữa nhận thức và hành vi trong đại bộ phận HS.

Theo các nhà nghiên cứu, quá trình giáo dục giá trị nói chung và giá trị ĐĐTT nói riêng cần được dựa trên một số tiền đề như:

- Để một giá trị biến thành hành động, trước tiên nó phải tìm thấy vị trí trong chính hệ thống giá trị của bản thân mỗi người.

- Không phải chúng ta làm theo những gì chúng ta biết, mà là theo những gì chúng ta muốn.

- Giá trị chính là những ý tưởng được đốt cháy một cách đầy xúc cảm.

Như vậy, giá trị chính là những điều mà một cá nhân coi là chủ yếu và quan trọng đối với mình, từ đó những điều này sẽ thôi thúc một cách mạnh mẽ việc thực hiện hành vi của bản thân.

Trong nhà trường, giáo dục các giá trị ĐĐTT có thể được tiến hành bằng nhiều phương pháp như: Cách tiếp cận hoạt động - giao lưu- nhân cách, cách tiếp cận kĩ năng sống, cách tiếp cận cùng tham gia,... song ở đây theo chúng tôi, lựa chọn và vận dụng quan điểm tiếp cận giá trị trong việc giáo dục TTNN cho học sinh là có hiệu quả hơn cả.

Cách tiếp cận giá trị trong nghiên cứu, giáo dục TTNN chính là tạo điều kiện cho mỗi học sinh tự xác định, lựa chọn, đánh giá, chấp nhận các giá trị theo quan niệm, ý kiến, trải nghiệm riêng của bản thân... Đó chính là việc tạo cơ hội để lập trường, quan điểm, tính cách của mỗi cá nhân được phát triển thông qua phản ánh những cái chung theo cách riêng của từng cá nhân. Đồng thời giúp các em xác định được các động cơ và nguyên nhân biến động của các quan hệ giữa học sinh với mọi người xung quanh. Đây là một đặc điểm cơ bản khi vận dụng cách tiếp cận giá trị trong giáo dục TTNN. Có thể nói, về phương diện tâm lí học xã hội thì cách tiếp cận giá trị trong việc giáo dục TTNN cho học sinh THPT là có cơ sở khoa học nhất.

Để áp dụng phương pháp tiếp cận giá trị trong quá trình giáo dục TTNN cho HS cần phải tiến hành theo các cấp độ: Cấp độ nhận thức, cấp độ tình cảm và cấp độ hành động.

* *Cấp độ nhận thức.* Trong cấp độ này lại bao gồm hai mức độ:

- Mức độ biết (knowing) thể hiện ở chỗ các giá trị ĐĐTT và giá trị về TTNN nói riêng cần được HS khám phá và nhận biết. Mức độ này nhà giáo dục cần giới thiệu một cách cơ bản các sự kiện và thuật ngữ, thông tin về các vấn đề cần thiết để cho các em biết và được kiểm tra qua hoạt động thực tiễn. Tuy nhiên, mức độ biết ở đây mới chỉ dừng lại ở mức giới hạn về các khái niệm, sự kiện và thuật ngữ. Do vậy, để khắc sâu hơn cho người được giáo dục mức độ này cần phải chuyển sang mức độ hiểu sâu hơn về bản chất bên trong của chúng, cũng như ý nghĩa của việc nắm các khái niệm, chuẩn mức các giá trị đó.

- Mức độ hiểu (understanding) có thể đạt được một cách dễ dàng bằng những lời giải thích của nhà giáo dục và sẽ nhanh chóng đi vào trí nhớ của những người được giáo dục. Song như thế chưa đủ, mà những người được giáo dục cần đạt được tầm nhìn sâu hơn để đi đến sự hiểu biết về bản chất của các giá trị truyền thống nói chung và TTNN nói riêng.

Có thể nói, giáo dục TTNN chính là làm cho người được giáo dục nhận thức được kiến thức văn hoá ứng xử, kĩ năng ứng xử, hành vi ứng xử,... Nhận thức được các phẩm chất nhân cách thể hiện tính nhân văn như: lòng biết ơn, ý thức trách nhiệm, lòng nhân ái, vị tha, biết quan tâm chia sẻ và giúp đỡ mọi người,... là những giá trị đích thực cao quý trong các mối quan hệ giữa con người với con người.

* *Cấp độ tình cảm*

Trong quá trình giáo dục TTNN cho học sinh, nếu chỉ có biết và hiểu thì chưa thể đảm bảo những giá trị cần giáo dục được nội tâm hoá và tích hợp với những vốn kinh nghiệm đã có để biến thành tài sản riêng của mỗi HS. Bước này đảm bảo rằng các giá trị được chọn lọc qua kinh nghiệm và sự phản ánh riêng của từng người và được khẳng định, được nuôi dưỡng và đi theo như là động cơ cho hành vi, cho mục tiêu và lí tưởng của cuộc sống. Như vậy, các giá trị được nội tâm hoá là các giá trị được lựa chọn một cách tự do thông qua các cách lựa chọn, đánh giá của cá nhân. HS lựa chọn và bảo vệ các giá trị riêng của mình và tôn trọng hệ thống giá trị của những người khác. Có thái độ trân trọng, yêu quý, cố gắng lĩnh hội và thực hiện được các giá trị chân chính, đồng thời không tán thành, không chấp

nhận những gì đi ngược lại hay phản lại các giá trị đó, dám đấu tranh để bảo vệ những giá trị chân chính, đích thực của xã hội.

*** Cấp độ hành động**

Các giá trị được nội tâm hoá sẽ dẫn tới hành động, là cơ sở để định hướng cho hành động của cá nhân mỗi người. Đôi khi, điều này diễn ra một cách rất tự nhiên.

Giáo dục giá trị TTNN cho học sinh theo cách tiếp cận giá trị sẽ giúp cho HS chuyển các giá trị đạo đức truyền thống thành niềm tin, giá trị riêng của bản thân; giúp các em biết hành động phù hợp với các chuẩn mực đạo lí của dân tộc trong các tình huống của cuộc sống, khắc phục được mâu thuẫn giữa nhận thức và hành vi của HS về các giá trị ĐĐTT. Có hành động thực tiễn thể hiện ở việc học tập, nghiên cứu, chiếm lĩnh những tri thức về nội dung của TTNN, thể hiện ở sự quan tâm, chia sẻ, giúp đỡ lẫn nhau trong cuộc sống, có ý thức, tình cảm, trách nhiệm với bản thân, gia đình và cộng đồng xã hội, đồng thời lên án thái độ, hành vi đi ngược lại với những chuẩn mực đạo đức của dân tộc.

Nhìn chung, các cấp độ này có thể tuân theo lôgic trên nhưng trong thực tiễn cũng có thể thay đổi trật tự của quá trình đó nhằm tạo điều kiện để giáo dục TTNN học sinh đạt hiệu quả tối ưu.

3. Một số khuyến nghị

Để nâng cao chất lượng và hiệu quả giáo dục TTNN cho thế hệ trẻ, chúng tôi xin đề xuất một số khuyến nghị sau đây:

- Cần phải đẩy mạnh công tác tuyên truyền: Tuyên truyền nhằm giúp cho mọi người, ở mọi lứa tuổi nhận thức sâu sắc được những giá trị truyền thống, đạo lí tốt đẹp của dân tộc là hết sức cần thiết. Đặc biệt thế hệ trẻ cần nhận thức được rằng không có truyền thống thì không thể có hiện tại và tương lai. Mỗi con người, mỗi cộng đồng dân tộc, nếu biết gìn giữ và phát huy những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc mình, thì sẽ tạo ra nguồn động lực cho phát triển.

Thông qua tuyên truyền trên các phương tiện thông tin đại chúng như: truyền hình, đài phát thanh, báo chí,... với nội dung phong phú hấp dẫn là phương tiện quan trọng để giáo dục HS. Vì vậy, việc sử dụng các phương tiện này để giáo dục HS được xem là một biện pháp có tầm quan trọng chiến lược. Việc khai thác và sử dụng

các kênh thông tin này để truyền đi các thông điệp giáo dục TTNN có thể tạo ra hiệu quả giáo dục to lớn. Ở đây, với tư cách là chủ thể giáo dục, các cơ quan phát thanh, truyền hình và báo chí giữ vai trò quyết định. Vấn đề đặt ra là cần phải có sự phối hợp đồng bộ, thống nhất giữa các cơ quan này trong việc xây dựng nội dung tuyên truyền để họ nâng cao nhận thức và tích cực trong việc xây dựng các chương trình có ý nghĩa giáo dục to lớn. Chúng ta cũng cần ghi nhận những đóng góp quý báu của các chương trình như: "Nối vòng tay lớn", "Ngày vì người nghèo" đã tôn vinh những tấm gương tiêu biểu về tập thể và các cá nhân có tấm lòng nhân ái, có nghĩa cử cao đẹp,... Những chương trình như vậy đã có tác dụng to lớn trong việc nâng cao nhận thức, tổ chức các lực lượng và động viên khuyến khích mọi người tham gia ủng hộ, thể hiện nghĩa cử cao đẹp, phát huy truyền thống nhân văn, nhân ái cao đẹp của dân tộc. Qua việc tuyên truyền này chúng ta sẽ tạo ra một dư luận xã hội lành mạnh ủng hộ những hành vi tốt, lòng hảo tâm của những cá nhân và các cơ quan ban ngành đoàn thể. Đây cũng chính là một thông điệp lên án mạnh mẽ những tính ích kỉ cá nhân, những hành vi phi đạo đức, đi ngược lại truyền thống văn hoá tốt đẹp của cộng đồng dân tộc.

- Phối hợp các lực lượng giáo dục trong, ngoài nhà trường và đẩy mạnh công tác xã hội hoá giáo dục.

Giáo dục thế hệ trẻ trở thành những người công dân tương lai, những người lao động hữu ích cho xã hội là trách nhiệm của toàn Đảng, toàn dân và của toàn xã hội. Hiệu quả của quá trình giáo dục TTNN không chỉ phụ thuộc vào mối quan hệ giữa HS với mọi người xung quanh mà còn vào sự thống nhất của những tác động giáo dục của nhà trường, gia đình và của các tổ chức đoàn thể xã hội. Trong trường THPT, việc phối hợp, huy động và tạo điều kiện cho các lực lượng xã hội như: tập thể cán bộ giáo viên và các tổ chức đoàn thể trong trường, các ban ngành đoàn thể ngoài nhà trường (hội phụ nữ, đoàn thanh niên, hội cựu chiến binh...), các tổ chức xã hội và các nhà hảo tâm quan tâm đến sự nghiệp giáo dục là hết sức cần thiết, nhằm thống nhất quan điểm, nội dung, phương pháp giáo dục giữa nhà trường, gia đình và xã hội; Huy động các lực lượng xã hội chăm lo cho sự nghiệp giáo dục, xây dựng phong trào học tập và môi trường

giáo dục lành mạnh góp phần đẩy mạnh công tác xã hội hoá giáo dục học sinh.

Những yêu cầu trên được thể hiện cụ thể trong các hoạt động sau:

- *Phối hợp với gia đình học sinh*: Bởi vì gia đình là nơi con người sinh ra và lớn lên, nên nó có ý nghĩa vô cùng quan trọng đối với sự hình thành, phát triển nhân cách nói chung và hình thành các phẩm chất của truyền TTNN nói riêng. Không khí tâm lí gia đình, sự tin tưởng, yêu thương lẫn nhau, quan tâm, chia sẻ, giúp đỡ nhau giữa các thành viên trong gia đình là điều kiện thuận lợi để giáo dục TTNN cho học sinh.

Trong giai đoạn hiện nay, do ảnh hưởng của nền kinh tế thị trường nhiều giá trị tích cực cũng như tiêu cực đã tác động vào các mối quan hệ trong gia đình. Nhiều gia đình bố, mẹ do mải mê làm ăn, kiếm sống đã không còn thời gian để quan tâm, chăm sóc, giáo dục con cái. Điều đó đã ảnh hưởng xấu đến các em, đến các mối quan hệ của các em với những người thân trong gia đình, làm cho hiệu quả giáo dục đạo đức, giáo dục TTNN bị hạn chế. Thực tế cho thấy, chỉ một vài hành vi lệch lạc nhỏ cũng có thể dẫn đến một chuỗi các hành vi lệch lạc khác ở lứa trẻ. Hậu quả của sự thiếu quan tâm, chia sẻ giữa cha mẹ và con cái làm hình thành ở lứa trẻ tính ích kỉ cá nhân, thái độ thờ ơ, thiếu quan tâm, chia sẻ, thiếu trách nhiệm đối với những người xung quanh, ngay cả đối với ông bà, cha mẹ và anh chị em trong gia đình,... Những phân tích trên đây cho thấy việc phối hợp với gia đình nhằm giáo dục TTNN cho thế hệ trẻ nói chung và cho con cái là học sinh THPT nói riêng là vô cùng cần thiết.

- *Phối hợp với các tổ chức đoàn thể, chính quyền địa phương*: Môi trường xã hội có ảnh hưởng rất lớn đến quá trình hình thành phẩm chất nhân cách của học sinh. Phạm vi quan hệ giao tiếp của HS THPT đã được mở rộng, không còn bó hẹp trong gia đình và nhà trường nữa. Các em có quan hệ rộng hơn với bạn bè và với mọi người xung quanh, tiếp xúc với các phương tiện thông tin đại chúng đa dạng và nhiều chiều... Chính vì vậy, những mối quan hệ của mọi người xung quanh đã tác động mạnh mẽ đến nhận thức, thái độ và hành vi của các em, được các em tiếp thu, học hỏi rất nhiều. Tuy nhiên, thực tế hiện nay cho thấy, những mối quan hệ trong xã hội là rất phức tạp, bên cạnh

những mối quan hệ xã hội lành mạnh, tốt đẹp thì còn có nhiều biểu hiện tiêu cực, phi nhân văn. Nhiều giá trị ĐĐTT tốt đẹp của dân tộc bị phai mờ, đảo lộn, tạo ra tâm lí, lối sống buông thả không lành mạnh. Những hiện tượng ứng xử thiếu văn hoá, đối xử thô bạo giữa người với người, thái độ thờ ơ, vô cảm trước nỗi bất hạnh của người khác,... đang có chiều hướng gia tăng trong đời sống xã hội.

Sự tham gia của đông đảo các lực lượng xã hội sẽ giúp cho nhà trường về nhiều mặt trong quá trình tổ chức các hoạt động giáo dục. Nó tạo ra một phong trào rộng khắp, một môi trường thuận lợi giúp cho việc giáo dục, tuyên truyền cho HS hiểu những giá trị của TTNN. Bằng cách đó, nhà trường sẽ tạo ra những điều kiện thuận lợi giúp học sinh được gặp gỡ, giao lưu với những người có hoàn cảnh khó khăn cần được giúp đỡ tương trợ, những người đã xả thân vì nước, được trực tiếp tham gia các hoạt động có ý nghĩa nhân đạo cao cả, các em có điều kiện thể nghiệm những kiến thức, thái độ, quan điểm, hành vi đã được giáo dục trong nhà trường. Riêng đối với công tác giáo dục TTNN thì việc phối hợp với các tổ chức đoàn thể, chính quyền địa phương càng cần thiết. Các phong trào phối hợp hành động, các hoạt động về nguồn, đền ơn đáp nghĩa, các hoạt động nhân đạo... tạo nên sự gắn bó chặt chẽ giữa nhà trường với địa phương và giữa địa phương với học sinh, làm cho các em càng tự hào về TTNN của dân tộc.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đảng cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
2. Vũ Cao Đàm (1998): *Phương pháp luận nghiên cứu khoa học*, NXB Khoa học và kĩ thuật, Hà Nội.
3. Phan Huy Lê - Vũ Minh Giang (chủ biên) (1994): *Các giá trị truyền thống và con người Việt Nam hiện nay*, Chương trình KX 07- 02 Hà Nội.
4. Thái Duy Tuyên (1999): *Những vấn đề cơ bản giáo dục hiện đại*, NXB Giáo dục Hà Nội.

SUMMARY

The author emphasizes the importance of teaching humanity tradition to secondary students nowadays and proposes some ways to enhance the teaching humanity tradition to the young generations.